

jük a szövegek első kiadásának adatait, amennyiben megjelentek.

A kötetben szereplő írások főbb témái: mi a zsidóság, hogyan meghatározható a nacionalizmus és zsidóság viszonya, miként viszonyult a német zsidóság a hitleri hatalomátvétel utáni pogromokhoz, melyek a nácik zsidógyűlöletének okai, mi az író véleménye a Kristályéjszaka eseményeiről, mi a teendője a külföldi zsidóságnak, és személy szerint neki abban a helyzetben. Kifejti továbbá gondolatait a nemzetiszocialista rendszer elleni közös cselekvés lehetőségéről is. Taglalja azt a kérdést is, hogy a zsidóellenes tettekért felelőssé lehet-e tenni az egész németséget – a válasza: nem. A háború utáni írások egyik legfontosabbika az, amelyben leírja a véleményét nürnbergi perről, ahol egyébként nem lehetett jelen, mert attól tartott, hogy hontalanként esetleg nem engednék vissza az Egyesült Államokba.

Feuchtwanger többször hangsúlyozza, mennyire kötődik az emigrációban is a német kultúrához és a német nyelvhez. Ugyanakkor meg volt győződve arról, hogy a nemzeti nyelveket le fogja váltani egy világnyelv. Több írásában is megemlíti, hogy a nacionalizmus túlhaladt, ő maga nemzetközi írónak tartja magát, a világ pedig a kozmopolitizmus felé halad. Mindamellett dilemmát is okozott neki ez a hármasság, tudniillik hogy hogyan lehet meghaladni németiségét és zsidóságát, hiszen a szíve afelé húz, amit meg akar haladni. Egy kritikusa azt mondta egyszer róla, hogy ő egy „zsidó-nacionalista internacionalista”.

A zsidó lét, az asszimiláció egyébként regényeiben is vissza-visszatérő téma, a *Jud Süß*-ön kívül említhetjük a *Josephus-trilógiát*, a *Toledói zsidó nőt*, illetve a *Jefta és leányát*, sőt már doktori disszertációját is Heine *A bacherachi rabbi* című művéről írta. A kötet végén epilógusként egy háromsoros Feuchtwanger-idézet olvasható, amelyben az író rendkívül tömören fogalmazza meg mindezt: „Német író vagyok, szívem zsidóul dobog, gondolkodásom a világé.” E három tehát elválaszthatatlan egymástól.

A szép kiállítású kötet nem csak a Feuchtwangerrel foglalkozó irodalomtörténészek érdeklődésére tarthat számot, az itt kiadott szövegekből immár a szélesebb olvasóközönség is megismerheti az író eddig kevésbé ismert oldalát.

TAKÁCS PETRA

takacs.petra@btk.elte.hu / petra.takacs3@gmail.com

ORCID: 0009-0005-7873-0040

A. SZABÓ Magda, szerk. *Gara László emlékezete – À la mémoire de Ladislav Gara*. Budapest: MMA Kiadó, 2023. 320.

A magyar-francia irodalmi kapcsolatok jelentős kötete a *Gara László emlékezete*. A kétnyelvű kiadványban 1957-es megjelenése óta először olvasható magyar nyelven is az az igen fontos antológia, mely az 1956-os forradalomra reagáló francia költők magyar költőknek dedikált verseit gyűjti csokorba Gara László szerkesztésében. A kiadás ezen kívül azt is vállalja, mint címe is jelzi, hogy ezen antológia szerkesztőjének, a huszadik századi magyar-francia irodalmi kapcsolatok meghatározó alakjának, Gara Lászlónak emléket állítson.

Ehhez a *Francia költők tiszteletadásá magyar költőknek* (*Hommage des poètes français aux poètes hongrois*) című antológián kívül A. Szabó Magda bevezetője és Guillaume Métayer előszava után közli Tüskés Anna tanulmányát Gara Lászlóról, valamint A. Szabó Magda szerkesztésében egy válogatást Gara Lászlóhoz kapcsolódó rövid szövegekből. Mindez a fordítók igényes munkájának köszönhetően egyaránt szól a magyar és a francia olvasóhoz, mindkettő számára élvezetes olvasmányt nyújtva.

A. Szabó Magda bevezetőjében nemcsak hangsúlyozza Gara László szerepét a magyar irodalom franciaországi megismertetésében, de ezt – Szabó Zoltánt idézve – „életének értelmeként” aposztrofálja, és 1956-ot ebben a tekintetben szimbolikus évként említi, ugyanis Gara innentől szenteli életét e célnak, és ekkor szerkeszti az e célt is szolgáló, már említett kötetet.

Guillaume Métayer a kötethez írt előszavában felhívja a figyelmet arra is, hogy az antológia a kor jelentős francia költőinek 1956-ra reagáló verseivel az élénk magyar-francia kapcsolatokat tükrözi.

Tüskés Anna részletes és olvasmányos, alapos bibliográfiával kiegészített tanulmánya nyolc szakaszra tagolva, kronológiai sorrendben mutatja be Gara László életét és munkásságát, a francia nyelvvel és Franciaországgal való kapcsolatát, ha-

tását a kor irodalmi életére és magyar-francia kapcsolataira, valamint szellemi örökségét.

Tüskés Anna több alkalommal hangsúlyozza Garának a magyar-francia kapcsolatokban betöltött fontos szerepét. Gara már az 1920-as és 1930-as években ismeretséget köt párizsi magyarokkal, miután az újságírás mindössze 20 évesen, 1924-ben Párizsba viszi, ahol végleg ott marad. Mindvégig aktív tagja a külföldön élő magyar írók közösségének is, és folyamatosan tart fenn kapcsolatokat magyar és francia költőkkel, az 1950-es évek végére már „intézményként” emlegetik.

Az újságírásban is megmutatkozik közvetítő szerepe a két kultúra között: több időszakban dolgozik magyar lapoknak párizsi tudósítónak, 1956-ban pedig Fejtővel együtt a magyar forradalom hangja a francia sajtóban.

Szintén a kezdetektől része Gara életének az újságírás mellett a műfordítás is, folyamatosan fordít magyar szépirodalmi műveket franciára, nagy szerepet vállalva ezzel a magyar irodalom franciaországi megismertetésében, sokszor szerkesztőként is hozzájárulva egy-egy magyar költő francia kiadásához. Neki köszönhetjük többek között József Attila, Illyés Gyula, Ady Endre, Márai Sándor, Móricz Zsigmond, Otlík Géza, Déry Tibor, Molnár Ferenc és Szabó Magda francia nyelvű megjelenését. Nevét is őrzi a „garaizmus”, az általa népszerűsített műfordítási módszer, melynek lényege a forma fontossága, és az, hogy költőt költő fordítson. A hatvanas évekre már a magyar irodalom franciaországi nagykövetének tekinthető, több mint 50 magyar antológiával és regényfordítással. Ekkor kezd egyik legjelentősebb munkájába, az *Antológiába* (*Anthologie de la poésie hongroise du XVIIe siècle à nos jours*), melynek célja a magyar költészet átfogó bemutatása: összesen ötszáz oldalon 132 költő 402 versét mutatják be különböző korokból. Bár a kötet fogadtatása vegyes, hatása mindenképpen említésre méltó, a mintájára magyar költészeti antológiák jelennek meg más nyelveken, így angolul is.

Tüskés Anna tanulmányában külön pontot szentel a jelen kiadványban megjelentetett antológiának, a *Francia költők tiszteletadásá magyar költőknek* című kötetnek, érdekes információkkal szolgálva a keletkezés és megjelenés körülményeiről is; kifejti például, hogy néhány példány a megjelenés idején Magyarországra is eljutott. Leírja egyúttal, hogy a kötetben különböző világnézeti

költők találkoztak, aminek célja nem politikai, hanem az emberi szolidaritás kifejezése volt. A kötet specifikumaként említi, hogy a többi kötettől eltérően Gara francia költő barátai itt nem fordítottak, hanem szerzőként vettek részt a munkában.

A *Francia költők tiszteletadásá magyar költőknek* című antológiát magát Gara László 1956-ban írt előszava vezeti be, melyben egyrészt az általa szerkesztett József Attila-kötet valamiféle folytatásaként aposztrofálja azt, másrészt említi a magyar költők kiállítását, és azt, hogy több francia költőnek az erre adott egyéni reakciója indította el a kötet létrejöttét.

Az antológia huszonegy francia költő verseit tartalmazza, a költőket névsorban felsorakoztatva, a legtöbb esetben egy-egy verset közölve tőlük. Mind formai, mind tartalmi téren a változatosság jellemzi a verseket, melyeket többször konkrét magyar költőknek ajánlanak szerzőik. Az antológiát a költők rövid bemutatása zárja, melyben megismerhetjük a kötetben szereplő költőket, és többek esetében az őket Magyarországhoz vagy a magyar irodalomhoz fűző szálakat is.

A kiadvány végül A. Szabó Magda szerkesztésében a „*Kulinak születtem, nem mandarinnak*” – *Tükörcseppek Gara László életéből* című szövegválogatáson keresztül igyekszik körüljárni Gara alakját. Ezek a rövid szövegek és szövegrészek visszaemlékezéseket mutatnak be kortársakról és kortársaktól, a kor eseményeiről, művekről (melyeken belül kiemelt helyen a most magyarul kiadott kötetéről és a Gara által szerkesztett *Antológiáról*), fordításokról, munkafolyamatokról, és legfőképpen a mindezeket összekötő Garáról. Eredetileg Franciaországban és Magyarországon megjelent szövegek egyaránt szerepelnek a gyűjtésben, de versek, levelek, és korábban kiadatlan szövegek is hozzájárulnak alakjának bemutatásához. Ily módon a kötet a róla szóló tanulmánnyal és szemelvényekkel együtt átfogó képet tár az olvasó elé Gara Lászlóról.

HELIKON
